

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет фізичного виховання
Кафедра теоретичних основ і методики фізичного виховання

Кваліфікаційна робота

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ**

014.11 Середня освіта (Фізична культура)
ОПП Середня освіта (Фізична культура)

Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Винник Ярослав Іванович

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат наук з фізичного виховання і
спорту, Оліяр Михайло Богданович

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат наук з фізичного виховання і
спорту, доцент
Сапрун Станіслав Теодозійович

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ, ТЕОРИТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСТВА ШКОЛЯРІВ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ.....	6
1.1 Волонтерство як соціально-культурне явище	6
1.2 Волонтерство у контексті шкільної освіти.....	8
1.3 Мотиваційні чинники залучення школярів до волонтерства.....	12
1.4 Правове забезпечення волонтерської діяльності у сфері фізичного виховання школярів.....	15
1.5 Правовий статус школяра-волонтера та особливості його участі у спортивних заходах.....	17
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД УЧАСТІ ШКОЛЯРІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	24
2.1 Зміст та обсяги волонтерської діяльності школярів.....	24
2.2 Документальний супровід волонтерської діяльності школярів у фізичній культурі та спорті.....	26
2.3 Труднощі та виклики розвитку спортивного волонтерства	33
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38

ВСТУП

Сучасні трансформації української освіти висувають нові вимоги до організації фізичного виховання школярів. Умови воєнного стану, інтенсивний темп суспільних змін, зростання ролі громадянського суспільства та орієнтація на європейські стандарти зумовлюють потребу шукати додаткові ресурси для підтримки та розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності в закладах загальної середньої освіти. Одним із таких ресурсів стає волонтерська діяльність — соціально значуща форма ініціативної участі громадян, що дозволяє залучати до освітнього процесу додаткових фахівців, активних батьків, студентів закладів вищої освіти фізкультурно-спортивного спрямування, представників спортивних організацій та громадських об'єднань. Волонтери стають важливою частиною інфраструктури підтримки молоді, а їхня участь у фізичному вихованні школярів сприяє розширенню можливостей для організації спортивних заходів, секційної роботи, реалізації оздоровчих і профілактичних програм. Надзвичайно важливим аспектом фізичного виховання школярів є залучення самих учнів загальноосвітніх навчальних закладів до волонтерської діяльності у фізичній культурі та спорті.

Загалом, волонтерська діяльність є суспільно корисною та затребуваною, її ефективність значною мірою залежить від того, наскільки чітко та послідовно врегульовано нормативно-правові аспекти взаємодії із суб'єктами волонтерства.

Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності у сфері фізичного виховання школярів охоплює цілу систему документів, що визначають статус волонтера, порядок його залучення, права й обов'язки учасників процесу, вимоги до безпеки життєдіяльності дітей, відповідальність та можливості інституційної підтримки. Важливо, що законодавство, яке регулює волонтерство в Україні, перебуває в динамічному розвитку: оновлюються підходи до співпраці державних установ із громадським сектором, удосконалюються механізми обліку та звітності, уточнюються вимоги щодо організації роботи з неповнолітніми. Це створює сприятливе підґрунтя для

залучення волонтерів до освітніх ініціатив, але одночасно породжує низку питань щодо узгодженості правових норм та їх адаптації до потреб практики фізичного виховання.

Фізичне виховання школярів, будучи однією з ключових складових формування всебічно розвиненої особистості, потребує системної підтримки з боку держави та суспільства. Саме тому розгляд волонтерства як ефективного інструменту підсилення кадрового, організаційного та освітнього потенціалу закладів загальної середньої освіти є актуальним і своєчасним. Розуміння того, які юридичні механізми забезпечують можливість волонтерам брати участь у фізичному вихованні, як відбувається правове регулювання такої взаємодії та які прогалини ще потребують удосконалення, є важливим як для науковців, так і для практиків — керівників шкіл, учителів фізичної культури, представників громадських організацій та волонтерських ініціатив.

Разом із тим, попри зростаючий запит та можливості волонтерства школярів, питання нормативно-правового забезпечення такої діяльності залишаються недостатньо дослідженими в науково-педагогічній літературі. Наявні дослідження здебільшого стосуються загальних аспектів волонтерства або аналізують правове поле в контексті соціальної роботи, що створює потребу в спеціалізованому вивченні нормативної бази саме у сфері фізичного виховання у школах. Тому комплексне опрацювання чинних правових документів, виявлення особливостей їх застосування та окреслення напрямів удосконалення законодавства зумовлюють актуальність даної роботи.

Об'єкт дослідження – волонтерська діяльність у фізичному вихованні школярів.

Предмет дослідження – нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності школярів.

Мета дослідження – визначити особливості нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності фізичному вихованні школярів.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність та значення волонтерства у фізичній культурі та спорті.
2. Проаналізувати нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні.
3. Визначити особливості волонтерської діяльності школярів.
4. Сформувати супровідну документацію для забезпечення волонтерської діяльності школярів.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для удосконалення організації волонтерського руху у закладах освіти, формування системної підтримки добровольчої діяльності та підвищення рівня фізичного виховання школярів.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи становить 39 сторінок, із них 35 сторінок основного тексту

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ, ТЕОРИТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСТВА ШКОЛЯРІВ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ

1.1 ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Волонтерство в сучасних умовах розглядається як важлива форма соціальної активності, що сприяє розвитку громадянського суспільства та формуванню соціально відповідальної особистості. У наукових дослідженнях зазначається, що волонтерська діяльність ґрунтується на засадах добровільності та безкорисливості й водночас виконує значну виховну функцію, особливо у роботі з дітьми та молоддю [2; 10]. Участь школярів у волонтерських ініціативах створює умови для набуття соціального досвіду та розвитку громадянської свідомості.

Історичний розвиток волонтерства пов'язаний із становленням традицій взаємодопомоги та суспільної солідарності. На різних етапах розвитку суспільства ці традиції проявлялися у формах благодійності, громадської підтримки та колективної участі у розв'язанні соціально значущих проблем [8; 9]. З часом волонтерство набуло більш організованого характеру та стало складовою діяльності громадських, освітніх і спортивних інституцій.

Волонтерство у сфері фізичної культури та спорту в Україні розвивалося нерівномірно й залежало від багатьох соціально-економічних чинників. На початку 1990-х, коли країна лише формувала власну спортивну систему, участь громадськості у спортивних заходах була зосереджена переважно на локальних ініціативах — батьки допомагали школам організовувати змагання, місцеві активісти підтримували спортивні гуртки, але все це не мало офіційного статусу й не оформлювалося як волонтерство.

Поступ до організованої волонтерської діяльності у спорті відбувся значно пізніше — із входженням України до міжнародних спортивних структур і проведенням масштабних подій, таких як чемпіонати Європи та світу різних

рівнів. Саме тоді з'явилась потреба у великій кількості підготовлених волонтерів, що стимулювало розвиток відповідних програм і тренінгів.

У XXI столітті спортивне волонтерство стало не лише засобом громадської участі, а й частиною молодіжної політики. Дедалі більше спортивних федерацій, клубів та шкіл почали створювати власні волонтерські осередки, а у вищих навчальних закладах з'явилися програми залучення студентів до організації спортивних заходів.

Важливо, що саме шкільне середовище стало тим майданчиком, де почали формуватися перші навички соціальної та громадянської активності. Участь школярів у спортивних подіях сприяла розвитку лідерства, відповідальності та навичок командної роботи — те, що стало важливим компонентом реформи НУШ.

У сучасному соціокультурному просторі волонтерство виконує не лише допоміжну, а й соціалізуючу роль. Дослідники підкреслюють, що залучення учнівської молоді до волонтерської діяльності сприяє формуванню активної життєвої позиції, розвитку відповідальності та здатності до соціальної взаємодії [18; 20]. Особливе значення це має у шкільному віці, коли відбувається становлення ціннісних орієнтацій і моральних установок особистості.

З позицій педагогіки волонтерство школярів розглядається як ефективна форма соціально-виховної діяльності, що доповнює освітній процес і розширює його практичну складову. Участь учнів у волонтерських проектах сприяє розвитку комунікативних умінь, навичок співпраці та відповідального ставлення до виконання суспільно корисних завдань [11; 15]. Така діяльність відповідає сучасним вимогам освіти щодо формування ключових і громадянських компетентностей [3; 4].

Особливої актуальності волонтерство набуває у сфері фізичної культури та спорту, де поєднуються виховні, соціальні та оздоровчі завдання. Волонтерська участь школярів у підготовці та проведенні фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів сприяє розвитку організаторських здібностей, формуванню навичок командної взаємодії та утвердженню

цінностей здорового способу життя [5; 16; 22]. Крім того, така діяльність підвищує інтерес учнів до занять фізичною культурою та активного дозвілля [14; 24].

Отже, волонтерство як соціально-культурне явище має значний потенціал у контексті соціалізації та виховання школярів. Його інтеграція у сферу фізичної культури і спорту відповідає сучасним освітнім і соціальним запитам суспільства та створює сприятливі умови для формування соціально активної, відповідальної й гармонійно розвиненої особистості [6; 7; 25].

1.2 ВОЛОНТЕРСТВО У КОНТЕКСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Волонтерство у системі шкільної освіти розглядається як важливий складник виховного процесу, спрямований на формування соціально активної та відповідальної особистості. Дослідження історичних витоків волонтерства дозволяє простежити, як традиції взаємодопомоги поступово трансформувалися та набули сучасних організованих форм. Це має принципове значення, оскільки шкільне волонтерство не виникає спонтанно, а спирається на культурні та соціальні моделі поведінки, притаманні українському суспільству [9; 18].

У контексті шкільної освіти волонтерство виконує низку взаємопов'язаних функцій. Передусім воно має виховну функцію, оскільки сприяє формуванню моральних цінностей, гуманістичних переконань і відповідального ставлення до оточення. Соціалізуюча функція волонтерства полягає у залученні школярів до реальної суспільно корисної діяльності, що дозволяє їм набути практичного соціального досвіду та розвинути навички міжособистісної взаємодії [11; 20]. Крім того, волонтерська діяльність виконує пізнавальну та мотиваційну функції, оскільки розширює світогляд учнів і стимулює їх до активної життєвої позиції.

Дослідження розвитку волонтерського руху в Україні засвідчують, що особливо вагомим етапом його становлення став період після 2014 року, коли волонтерство набуло широкого суспільного визнання та стало важливою

соціальною цінністю для молоді [7; 26]. Унаслідок цього волонтерська діяльність більш органічно інтегрувалася в освітній процес, зокрема через виховні програми, учнівське самоврядування та позакласну роботу.

У шкільному середовищі реалізуються різні види волонтерської діяльності, які відповідають віковим та психологічним особливостям учнів. Найбільш поширеними є соціальне волонтерство (допомога людям похилого віку, участь у благодійних акціях), екологічне волонтерство, культурно-просвітницька діяльність, а також волонтерство у сфері фізичної культури і спорту [15; 22]. Останнє передбачає участь школярів у підготовці та проведенні спортивно-масових заходів, допомогу в організації змагань і популяризацію здорового способу життя серед однолітків [16; 24].

Важливу роль у формуванні культури волонтерства відіграють педагоги, які виступають організаторами, наставниками та координаторами волонтерської діяльності учнів. Саме від педагогічної позиції вчителя залежить рівень усвідомленості участі школярів у волонтерстві та його виховний ефект. Науковці підкреслюють, що педагог має не лише залучати учнів до волонтерських ініціатив, а й формувати у них розуміння соціальної значущості такої діяльності [19; 21]. Особливо це стосується вчителів фізичної культури, які мають можливість поєднувати волонтерство з практичною діяльністю та фізичним розвитком школярів [12; 13].

Значення волонтерства у формуванні активної життєвої позиції школярів підтверджується результатами педагогічних і соціальних досліджень. Участь у волонтерській діяльності сприяє розвитку ініціативності, самостійності та відповідальності, а також формує готовність до активної участі в житті громади [27; 30]. У дослідницькому аспекті волонтерство розглядається як ефективний засіб виховання громадянської активності та соціальної зрілості учнівської молоді [18; 25].

Отже, волонтерство у контексті шкільної освіти виступає важливим педагогічним ресурсом, що забезпечує реалізацію виховних завдань сучасної школи. Його цілеспрямоване впровадження, зокрема у сфері фізичної культури

та спорту, сприяє формуванню активної життєвої позиції школярів та їх підготовці до свідомої участі в суспільному житті [3; 6].

Волонтерство у фізичній культурі та спорті вирішує одразу кілька важливих завдань, що стосуються інтересів держави загалом та молоді людини, зокрема:

Для держави:

- популяризація здорового способу життя;
- розвиток громадянської активності;
- підтримка спортивної інфраструктури;
- підготовка молоді до участі в суспільних процесах;
- зниження державних витрат на організацію подій.

Для молоді:

- формування лідерських якостей;
- розвиток соціальних компетентностей;
- підвищення рівня відповідальності;
- раннє професійне самовизначення;
- можливість отримання досвіду комунікації та організації.

Школярі, які беруть участь у спортивному волонтерстві, демонструють покращення навичок командної роботи, самоорганізації, витривалості та дисципліни.

Залучення школярів до волонтерської діяльності у сфері фізичного виховання має глибоке педагогічне підґрунтя і розглядається сучасною освітньою наукою як важливий компонент формування суспільно активної, відповідальної та здорової особистості. Сучасна школа, орієнтована на інтеграцію учнів у життя громади, дедалі частіше використовує волонтерство не лише як додаткову форму виховної роботи, а як інструмент розвитку ключових компетентностей, визначених реформою НУШ: ініціативності, уміння працювати в команді, соціальної відповідальності, громадянської активності та здатності до самостійного прийняття рішень.

У цьому розділі досліджується, яким чином школярі долучаються до волонтерської діяльності у сфері спорту та фізичного виховання, які мотиви та

фактори визначають їхню активність, які педагогічні механізми забезпечують їх безпечну та ефективну участь і як шкільне середовище реагує на зростання ролі добровільної дитячої участі у спортивних заходах.

З педагогічної точки зору волонтерська діяльність школярів у сфері фізичної культури є ефективним способом виховання соціально значущих якостей. Тут поєднуються одразу кілька важливих аспектів:

1) виховний компонент

Через волонтерство учні засвоюють моделі поведінки, пов'язані з відповідальністю, дисципліною, готовністю допомагати іншим. Вони вчаться дотримуватися правил, поважати працю організаторів і спортсменів, розуміти значення спільної діяльності.

2) соціалізація

Спортивні заходи створюють багату палітру соціальних взаємодій: діти спілкуються з педагогами, тренерами, учасниками змагань, іншими волонтерами. Це розширює їх соціальний досвід і формує навички ефективної комунікації.

3) формування здорових звичок

Волонтерська участь у спортивних подіях часто передбачає залучення до рухової активності, спостереження за тренувальними процесами, взаємодію зі спортсменами. Це сприяє формуванню позитивного ставлення до спорту та здорового способу життя.

4) розвиток ініціативності

Учні отримують можливість виступати організаторами, координаторами малих груп, помічниками педагогів. Такі ролі підсилюють їхню суб'єктність і вміння приймати рішення.

Таким чином, волонтерство виступає одним із сучасних способів підвищення виховного потенціалу уроків фізичного виховання та позакласної спортивної діяльності.

1.3 МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО ВОЛОНТЕРСТВА

Проводячи теоретичний аналіз принципів волонтерської діяльності, у даній роботі ми не обмежуємося їх формальним переліком, а зосереджуємо увагу на особливостях їх реалізації у шкільних умовах. Такий підхід дозволяє виявити специфіку організації волонтерської діяльності з учнями та визначити педагогічні умови, які сприяють ефективному залученню школярів до добровільної суспільно корисної діяльності.

У наукових джерелах мотивація до волонтерства розглядається як сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що спонукають особистість до активної соціальної діяльності [10; 30]. У шкільному віці провідну роль відіграють внутрішні мотиви, зокрема прагнення до самореалізації, потреба у визнанні, бажання бути корисним та відчувати власну значущість у колективі [11; 18]. Саме ці мотиви визначають стійкість інтересу учнів до волонтерської діяльності та їх готовність брати участь у ній на добровільних засадах.

Водночас важливе значення мають і зовнішні мотиваційні чинники, до яких належать підтримка з боку педагогів, позитивний приклад однолітків, заохочення з боку шкільного колективу та соціальне визнання результатів волонтерської діяльності [21; 27]. Дослідники підкреслюють, що ефективна мотивація школярів до волонтерства формується за умови поєднання внутрішніх потреб учнів із цілеспрямованою педагогічною підтримкою.

У ході дослідження здійснюється порівняння принципів волонтерської діяльності, закріплених в українському законодавстві та міжнародних підходах, із реальною практикою організації волонтерства у школах. Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає добровільність, безоплатність, гуманність і соціальну спрямованість як базові принципи волонтерства [2]. Однак у практиці шкільної роботи ці принципи не завжди реалізуються повною мірою, що може знижувати рівень мотивації учнів до участі у волонтерських ініціативах [15; 17].

Аналіз педагогічних досліджень свідчить, що важливою умовою підвищення мотивації школярів є врахування їх вікових та індивідуальних особливостей. Для молодших підлітків значущими є емоційна привабливість діяльності та можливість спільної участі з однолітками, тоді як для старшокласників більшої ваги набувають усвідомлення соціальної значущості волонтерства та можливість самостійного вибору напрямів діяльності [18; 25]. Це зумовлює необхідність диференційованого підходу до організації волонтерської роботи в школі.

У цьому підрозділі також досліджується мотивація школярів до участі у волонтерських проектах у сфері фізичної культури. Аналіз наукових джерел і практики шкільної роботи свідчить, що мотивація учнів має багатокомпонентний характер і формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників [11; 30]. До внутрішніх мотивів належать інтерес до спортивної діяльності, бажання самореалізації, прагнення до соціального визнання та відчуття власної значущості. Зовнішні чинники пов'язані з підтримкою педагогів, позитивним прикладом однолітків і схваленням з боку шкільного колективу [21; 27].

У дослідженні виділяються особливості мотиваційних стратегій для різних вікових груп. Для молодших школярів важливими є емоційна привабливість діяльності та ігрові елементи, тоді як для підлітків і старшокласників зростає значущість усвідомлення соціальної користі волонтерства та можливості прояву лідерських якостей [18; 25]. Порівняльний аналіз українських і зарубіжних підходів засвідчує, що ефективні мотиваційні моделі базуються на добровільності участі та підтримці самостійності учнів [26; 27].

Особливу роль у формуванні мотивації до волонтерства відіграє педагог, який виступає посередником між учнем і соціально значущою діяльністю. Позиція вчителя, його особистий приклад, стиль взаємодії з учнями та здатність створити атмосферу довіри й співпраці суттєво впливають на ставлення школярів до волонтерства [19; 21]. У сфері фізичної культури та спорту

мотиваційний ефект посилюється завдяки поєднанню волонтерської діяльності з активними формами роботи, змаганнями та спортивно-масовими заходами [16; 22].

Дослідження мотивації є важливим, оскільки дає можливість зрозуміти, чому школярі долучаються до спортивних заходів як волонтери. На основі педагогічних спостережень, опитувань та аналізу практик виділяють кілька груп мотивів:

1. Соціальні мотиви

- бажання бути частиною команди;
- прагнення отримати позитивну увагу та схвалення від педагогів і однолітків;
- потреба у нових знайомствах.

2. Освітні мотиви

- інтерес до спортивної діяльності;
- бажання спробувати себе в різних ролях: організатора, ведучого, асистента тренера, судді;
- прагнення отримати практичні навички.

3. Особистісні мотиви

- пошук нового досвіду;
- бажання допомогти іншим;
- потреба у самооцінці й самоствердженні.

4. Прагматичні мотиви

- участь у волонтерстві дає можливість отримати сертифікат або рекомендацію;
- інколи це може стати частиною портфоліо учня.

Важливо, що у сфері фізичного виховання мотивація часто є змішаною: учні одночасно хочуть бути корисними, здобути досвід, спілкуватися та розвивати інтерес до спорту.

Таким чином, мотиваційні чинники залучення школярів до волонтерства мають комплексний характер і залежать від поєднання особистісних потреб

учнів, педагогічних умов та організаційних особливостей шкільного середовища. Усвідомлення цих чинників дозволяє підвищити ефективність волонтерської діяльності та забезпечити її сталий виховний вплив на формування активної життєвої позиції школярів [6; 27].

1.4 ПРАВОВЕ ЗАБЕСПЕЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Правове забезпечення волонтерської діяльності є необхідною умовою її ефективної організації та розвитку, зокрема у сфері шкільної освіти й фізичного виховання. Формування волонтерського руху в Україні має певні історико-правові передумови, що пов'язані з розвитком громадянського суспільства, становленням демократичних інститутів та закріпленням прав і свобод людини на законодавчому рівні [1; 6]. Саме ці процеси створили основу для легітимації добровільної суспільно корисної діяльності.

Історичний аналіз засвідчує, що до прийняття спеціального законодавства волонтерська діяльність в Україні здійснювалася переважно у формі громадських ініціатив і благодійних практик. Згодом виникла потреба у правовому врегулюванні цієї сфери, що було зумовлено зростанням масштабів волонтерського руху та його залученням до різних галузей суспільного життя, у тому числі освіти, фізичної культури та спорту [7; 9].

Ключовим нормативно-правовим актом, що визначає правові засади волонтерської діяльності в Україні, є Закон України «Про волонтерську діяльність» [2]. У ньому закріплено основні принципи волонтерства, права та обов'язки волонтерів, а також напрями здійснення волонтерської діяльності.

Закон «Про волонтерську діяльність» є комплексним документом, що визначає:

- понятійно-категоріальний апарат волонтерства;
- принципи його здійснення;
- гарантії прав і свобод волонтерів;
- вимоги до організаторів;

- можливості участі неповнолітніх у соціальних та освітніх проєктах.

Положення цього закону створюють правове підґрунтя для залучення школярів до волонтерської діяльності за умови дотримання вимог безпеки, добровільності та педагогічного супроводу.

Волонтерство у галузі фізичної культури та спорту має свою специфіку, що відображена в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [5]. Цей нормативний акт визначає фізичну культуру як важливий чинник гармонійного розвитку особистості та підкреслює роль масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів у вихованні дітей і молоді. Участь школярів у волонтерській діяльності під час організації таких заходів сприяє поєднанню фізичного виховання з формуванням соціальної активності та громадянської відповідальності [16; 22].

Важливе значення для правового регулювання шкільного волонтерства мають також підзаконні акти та програмні документи у сфері освіти. Зокрема, Закон України «Про освіту» та Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначають виховання громадянської активності та соціальної відповідальності як одні з пріоритетних завдань освітнього процесу [3; 4]. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті акцентує увагу на необхідності формування у здобувачів освіти активної життєвої позиції та готовності до суспільно корисної діяльності [6].

Окреме місце у правовому забезпеченні волонтерської діяльності посідають концептуальні та аналітичні документи, зокрема Концепція розвитку волонтерського руху в Україні, яка визначає стратегічні напрями підтримки та розвитку волонтерства, у тому числі серед дітей і молоді [7]. Ці документи створюють нормативно-ціннісне підґрунтя для впровадження волонтерських ініціатив у шкільну практику.

Разом із тим у сучасних умовах існує низка проблем правового регулювання волонтерської діяльності у школах. До них належать недостатня конкретизація механізмів залучення неповнолітніх до волонтерства,

обмеженість методичних рекомендацій для педагогів, а також відсутність чітких процедур взаємодії між закладами освіти та волонтерськими організаціями [15; 17]. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та розроблення практичних рекомендацій щодо організації волонтерської діяльності школярів.

У межах даного дослідження волонтерство розглядається не лише як форма соціальної активності, а як важливий педагогічний ресурс. Аналіз виховної, соціалізуючої та освітньої функцій волонтерської діяльності у шкільному середовищі дозволяє простежити взаємозв'язок між рівнем залученості учнів до волонтерства та формуванням їх громадянської свідомості [18; 27]. Особливо це актуально у сфері фізичного виховання, де волонтерська діяльність поєднує правові, педагогічні та соціальні аспекти розвитку особистості школяра.

Отже, правове забезпечення волонтерської діяльності у сфері фізичного виховання школярів створює необхідні умови для її організації та розвитку. Водночас подальше вдосконалення нормативної бази та педагогічного супроводу волонтерства є важливим чинником підвищення його виховної ефективності у сучасній школі [6; 25].

1.5 ПРАВОВИЙ СТАТУС ШКОЛЯРА-ВОЛОНТЕРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО УЧАСТІ У СПОРТИВНИХ ЗАХОДАХ

Здійснюючи наукове узагальнення сучасних шкільних практик, доцільно зазначити, що волонтерська діяльність у закладах загальної середньої освіти має різноманітні напрями реалізації. Серед них найбільш поширеними є соціальний, культурно-просвітницький, екологічний та спортивно-фізкультурний напрями [9; 18]. У межах даного дослідження особливий акцент робиться саме на спортивно-фізкультурному волонтерстві, оскільки воно є ключовим у подальших розділах магістерської роботи та має значний виховний і соціалізуючий потенціал.

Правовий статус школяра-волонтера визначається загальними положеннями законодавства України про волонтерську діяльність з урахуванням вікових та психофізіологічних особливостей неповнолітніх. Закон України «Про волонтерську діяльність» закріплює принципи добровільності, безоплатності та соціальної спрямованості волонтерства, які є обов'язковими і для учнівської молоді [2]. Водночас участь школярів у волонтерських заходах має здійснюватися під педагогічним контролем та з дотриманням вимог безпеки, що особливо актуально у сфері фізичної культури і спорту.

Дослідження показує, що волонтерство у фізичному вихованні має низку специфічних особливостей, пов'язаних із підвищеними вимогами до організації простору, дотримання правил безпеки та координації дій великої кількості учасників [5; 22]. Школярі-волонтери можуть бути залучені до підготовки та проведення спортивно-масових заходів, допомоги в організації змагань, супроводу учасників та популяризації здорового способу життя серед однолітків [16; 24]. Така діяльність потребує чіткого розподілу обов'язків і постійного педагогічного супроводу.

Спортивне волонтерство має низку особливостей, які вирізняють його серед інших напрямів добровільної роботи:

1. Динамічність і високий темп заходів

Спортивні події часто потребують чіткої координації, швидких рішень, розподілу ролей та постійної комунікації. Це робить волонтерство у спорті більш вимогливим та різноплановим.

2. Пряма взаємодія з учасниками змагань

Волонтери контактують зі спортсменами, тренерами, судьями, вболівальниками, що вимагає навичок комунікації, витримки та відповідальності.

3. Підвищені вимоги до безпеки і здоров'я

Спортивні події можуть включати елементи ризику, а тому волонтери мають проходити інструктажі, дотримуватися правил техніки безпеки, допомагати у підтриманні порядку та контролю за порядком руху учасників.

4. Великий обсяг організаційної роботи

Підготовка майданчика, реєстрація учасників, робота на локаціях, оформлення документації — усе це нерідко лягає на плечі волонтерів.

5. Психологічна складність

Під час спортивних турнірів виникають стресові ситуації: емоційність учасників, швидкість зміни завдань, необхідність реагувати на непередбачувані обставини.

Саме тому волонтерство у фізичній культурі та спорті вважається однією з найбільш цілісних моделей неформальної освіти молоді, а участь у ньому школярів має не лише виховний, а й освітній ефект.

В Україні спортивний волонтерський рух активно підтримують:

- Національний олімпійський комітет України;
- федерації з видів спорту (футбол, легка атлетика, баскетбол, волейбол тощо);
- спортивні школи та ДЮСШ;
- відділення фізичної культури в школах;
- молодіжні центри;
- громадські організації, які спеціалізуються на популяризації спорту.

Ці структури виконують такі функції:

1. Навчання волонтерів

Проводять семінари, тренінги, майстер-класи, де молодь знайомлять з базовими принципами організації спортивних заходів.

2. Залучення учнів до заходів

Шкільні команди та гуртки часто співпрацюють із спортивними організаціями під час місцевих турнірів, марафонів, спартакіад.

3. Підтримка волонтерських програм

Багато федерацій створюють власні волонтерські програми зі спеціальними сертифікатами, які можуть бути корисними випускникам.

4. Популяризація спорту та здорового способу життя

Волонтери беруть участь у кампаніях, спрямованих на формування в дітей активної життєвої позиції.

Масові спортивні події в Україні та роль волонтерів у їх проведенні

Волонтери є ключовими учасниками під час великих спортивних подій. Залежно від масштабу події для її проведення може знадобитися від кількох десятків до кількох тисяч волонтерів. Участь школярів залежить від віку, безпеки та характеру роботи.

Найбільш показові приклади:

— Міжнародні марафони

Київський марафон, Львівський півмарафон, Харківський марафон щороку залучають сотні молодих волонтерів: на пунктах гідратації, у стартових зонах, при супроводі спортсменів.

— Дитячі та шкільні спортивні фестивалі

«Олімпійський тиждень», «Олімпійський урок», шкільні спартакіади, обласні турніри, спортивні ярмарки.

Тут школярі часто виступають як волонтери-організатори.

— Всеукраїнські змагання серед ДЮСШ

Волонтери допомагають проводити жеребкування, реєстрацію, супроводжують суддів, готують спортивний інвентар.

— Події з адаптивного спорту

Для дітей важливим є розвиток інклюзивних цінностей. Волонтери працюють на турнірах з адаптивних видів спорту, допомагаючи учасникам з особливими потребами.

Структура волонтерських завдань у спорті: типи ролей і напрямів

Щоб опис у цій роботі був детальним і придатним для аналізу, нижче подано класифікацію волонтерських ролей у спортивних подіях. Це також дозволяє глибше зрозуміти, які саме обов'язки можуть виконувати школярі.

1. Організаційний напрям

- підготовка стартового майданчика;
- оформлення маршрутів;

- прибирання та облаштування зон відпочинку;
 - сортування інвентарю.
2. Інформаційний напрям
- реєстрація учасників;
 - інформування глядачів;
 - робота на інформаційних пунктах;
 - допомога у видачі стартових пакетів.
3. Технічний напрям
- встановлення фотозон, огорож, банерів;
 - подача спортивного інвентарю;
 - допомога в налаштуванні електронних систем.
4. Супровід учасників
- координація черг;
 - навігація по локації;
 - супровід суддів або команд.
5. Фізична допомога
- робота на зонах харчування та гідратації;
 - допомога у транспортуванні інвентарю;
 - облаштування місць нагородження.
6. Волонтерство в інклюзивних заходах
- супровід дітей з порушеннями слуху, зору, моторики;
 - допомога під час адаптивних вправ.

Це також створює теоретичну основу для наступного розділу — участі школярів.

Визначальну роль у координації волонтерської діяльності школярів відіграє педагог, який забезпечує організацію, методичний супровід і виховний характер волонтерських ініціатив. Особливе місце в цьому процесі належить учителю фізичної культури, діяльність якого безпосередньо пов'язана з проведенням спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів [12; 13]. Саме вчитель виступає координатором взаємодії між учнями, адміністрацією школи

та іншими учасниками освітнього процесу, забезпечуючи дотримання правових і безпекових вимог.

На основі аналізу педагогічних праць та освітньої практики визначено, що успішному включенню школярів у волонтерську діяльність сприяють такі педагогічні умови, як добровільність участі, урахування інтересів учнів, позитивний психологічний клімат у колективі та систематичність волонтерської роботи [15; 19]. Водночас у процесі організації волонтерської діяльності можуть виникати певні труднощі, зокрема перевантаження учнів, формальний підхід до волонтерства або недостатня підготовленість педагогів до координаційної діяльності [17; 21].

Правовий статус учня в контексті волонтерства має подвійну природу: з одного боку, він є неповнолітнім учасником освітнього процесу, з іншого — активним суб'єктом соціально значущої діяльності.

Це визначає такі особливості:

1. Захист інтересів дитини.

Будь-яка діяльність школяра має відповідати:

- Санітарному регламенту для закладів освіти,
- Закону «Про охорону дитинства»,
- Закону «Про освіту» (права здобувача освіти),
- Правилам безпеки під час занять спортом.

2. Обмеження щодо фізичних навантажень.

Учні не можуть залучатися до діяльності, яка:

- становить підвищений ризик,
- перевищує вікові норми фізичного навантаження,
- вимагає спеціальної спортивної кваліфікації.

Це важливо при організації марафонів, турнірів, квестів, естафет.

3. Медичні вимоги.

Для участі в активних заходах учні повинні мати:

- довідку про відсутність протипоказань,
- рекомендації лікаря щодо навантажень.

4. Обов'язковість інструктажів.

Усі волонтери-школярі проходять:

- інструктаж з охорони праці;
- інструктаж з техніки безпеки;
- інструктаж із правил поведінки на спортивному майданчику.

Таким чином, правовий статус школяра-волонтера та особливості його участі в спортивних заходах визначаються поєднанням нормативно-правових вимог, педагогічних умов і мотиваційних чинників. Волонтерська діяльність у сфері фізичного виховання має значний виховний потенціал і може розглядатися як ефективний інструмент формування соціально активної та громадянсько зрілої особистості школяра [6; 25].

У рамках магістерської роботи також аналізується вплив волонтерської діяльності на розвиток особистісних якостей школярів. Дослідження свідчать, що регулярне залучення учнів до волонтерства сприяє підвищенню рівня відповідальності, самостійності, комунікативних умінь і лідерських здібностей [18; 20]. Окрему увагу приділено впливу волонтерства на формування громадянської активності та самосвідомості школярів, що є особливо актуальним у сучасних соціальних умовах [27; 30].

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД УЧАСТІ ШКОЛЯРІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 ЗМІСТ ТА ОБСЯГИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Для розуміння сучасного змісту та обсягів волонтерської діяльності школярів у сфері фізичної культури та спорту доцільно враховувати історичний шлях становлення волонтерського руху в Україні. На відміну від багатьох європейських країн, де традиції добровільної допомоги формувалися протягом тривалого часу, вітчизняна система волонтерства активно розвивалася переважно в період незалежності, що значною мірою зумовило специфіку нормативно-правового та організаційного забезпечення [7; 9].

У 1990-х роках волонтерська діяльність в Україні реалізовувалася здебільшого у формі неформальних ініціатив, благодійних акцій та діяльності громадських об'єднань. За відсутності чіткого правового регулювання держава фактично не визначала юридичного статусу волонтерів, а залучення дітей і молоді, зокрема школярів, мало епізодичний та несистемний характер [10; 26]. У цей період волонтерство у сфері фізичної культури та спорту обмежувалося допомогою в організації окремих масових заходів або участю у громадських спортивних ініціативах.

Поступове зростання кількості соціальних і гуманітарних проєктів, активізація молодіжного руху та розвиток спортивних громадських ініціатив зумовили потребу у формалізації волонтерської діяльності. Це створило підґрунтя для законодавчого врегулювання волонтерства та визначення можливих напрямів участі учнівської молоді у добровільній діяльності [2; 7]. Прийняття Закону України «Про волонтерську діяльність» сприяло впорядкуванню змісту волонтерської роботи та розширенню можливостей залучення школярів до соціально значущих проєктів.

У сучасній освітній практиці волонтерська діяльність школярів охоплює різноманітні види заходів, які реалізуються як у межах школи, так і за її межами.

Найбільш поширеними є участь у благодійних і соціальних акціях, допомога в організації культурно-масових та спортивних заходів, екологічні ініціативи, а також волонтерська підтримка фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів [15; 22]. У сфері фізичного виховання школярі можуть бути залучені до підготовки змагань, суддівського супроводу на початковому рівні, організаційної допомоги учасникам та інформаційної підтримки заходів [16; 24].

Обсяг волонтерського навантаження школярів визначається віковими особливостями, рівнем підготовленості та характером конкретного заходу. Педагогічні дослідження наголошують на необхідності дотримання принципу посиленості волонтерської діяльності, щоб уникнути перевантаження учнів і зберегти добровільний характер їх участі [11; 18]. Для молодших школярів волонтерська діяльність має носити епізодичний та ігровий характер, тоді як для підлітків і старшокласників можливе систематичне залучення до організаційної та координуючої роботи [25; 27].

Особливої уваги потребує регламентація участі школярів у волонтерській діяльності, пов'язаній із фізичними навантаженнями. Участь учнів у спортивних заходах як волонтерів повинна здійснюватися з урахуванням вимог безпеки, стану здоров'я та рекомендацій педагогів і медичних працівників [5; 23]. У цьому контексті важливу роль відіграє вчитель фізичної культури, який визначає допустимі обсяги навантаження та координує діяльність учнів [12; 13].

Таким чином, зміст і обсяги волонтерської діяльності школярів у сфері фізичної культури та спорту залежать від нормативно-правових умов, організаційних можливостей школи та педагогічного супроводу. Рациональне поєднання різних видів волонтерської діяльності з урахуванням вікових і психофізіологічних особливостей учнів створює умови для ефективного виховного впливу та формування активної життєвої позиції школярів [6; 21].

2.2 ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ СУПРОВІД ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ

Правове забезпечення волонтерської діяльності у сфері фізичного виховання школярів є багаторівневою системою, що охоплює національні закони, підзаконні акти, галузеві стандарти та внутрішні документи закладів освіти.

У ході дослідження ми враховували ряд положень, які визначають зміст документального супроводу волонтерської діяльності школярів:

1. Визначення волонтера та волонтерської діяльності.

Закон трактує волонтера як фізичну особу, яка добровільно й безоплатно провадить суспільно корисну діяльність. Це визначення важливе в контексті шкільних спортивних заходів, оскільки воно включає також організаційну допомогу, інструктаж, участь у масових подіях, супровід учасників тощо.

2. Вимоги до організацій, що залучають волонтерів.

Школа як юридична особа може виступати організатором волонтерської діяльності лише за умови наявності внутрішніх положень та відповідальних осіб. Таким чином, закон створює основу для формування окремого «положення про волонтерську діяльність у закладі освіти».

3. Права та обов'язки волонтерів.

До прав належать:

- участь у визначенні обсягу своєї діяльності;
- отримання інструктажу;
- забезпечення умов безпеки.

До обов'язків — дотримання внутрішнього розкладу й правил школи, норм техніки безпеки та педагогічної етики.

4. Участь неповнолітніх.

Закон передбачає, що неповнолітні можуть брати участь у волонтерстві лише за письмовою згодою батьків. Це важливий аспект спортивних заходів,

оскільки він регулює особисту відповідальність дорослих за участь дитини в активних видах діяльності.

Окрім базового закону, волонтерську діяльність регулює низка підзаконних актів і галузевих документів. Для сфери фізичного виховання школярів важливі:

— **Накази Міністерства освіти і науки України.**

Вони визначають:

- порядок організації виховної роботи;
- вимоги до безпеки під час спортивних заходів;
- стандарти фізичного виховання;
- правила супроводу дітей під час змагань.

— **Накази Міністерства молоді та спорту України.**

У цих документах містяться норми щодо:

- проведення спортивних змагань,
- участі волонтерів у спортивних подіях,
- проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів.

Для школярів важливо те, що чітко регулюється безпека та відповідальність організаторів.

— **Статут закладу освіти.**

Статут визначає:

- порядок участі учнів у позакласних заходах;
- механізми співпраці з громадськими організаціями;
- права учнів як суб'єктів освітнього процесу;
- можливість створення учнівських волонтерських об'єднань.

— **Внутрішні накази школи.**

Ці документи регулюють:

- склад відповідальних осіб;
- призначення координатора волонтерського руху;
- графік підготовки заходів;
- правила техніки безпеки.

Саме ці документи забезпечують практичну частину правового оформлення участі школярів у волонтерстві.

Україна має всі передумови для впровадження системного спортивного волонтерства, але потребує більш чіткого правового механізму. Наше дослідження демонструє, що саме нормативна база — один із ключових елементів розвитку цієї практики.

Волонтерство школярів у галузі фізичного виховання може проявлятися у різних форматах. У дослідженні важливо показати різноманіття цих форм, адже це свідчить про гнучкість та адаптивність шкільного спортивного середовища.

1) Участь у проведенні шкільних спортивних змагань

Учні можуть виконувати ролі:

- реєстраторів команд;
- хронометристів;
- помічників суддів;
- відповідальних за інвентар;
- координаторів руху учасників.

2) Волонтерство під час позашкільних спортивних заходів

Школярів часто залучають до:

- міських марафонів;
- фестивалів спорту;
- турнірів із єдиноборств, легкої атлетики, ігрових видів спорту.

3) Допомога тренерам та вчителям фізкультури

Сюди входить:

- підготовка спортивного інвентарю;
- організація простору для уроків і гуртків;
- супровід молодших школярів.

4) Інформаційне волонтерство

Учні створюють:

- відео про спортивні події;
- шкільні репортажі;

- буклети й афіші.

5) Інклюзивне волонтерство

Підтримка дітей з ООП під час:

- адаптивних спортивних заходів;
- уроків фізкультури;
- руханок та оздоровчих пауз.

Школа є ключовим координатором волонтерської активності учнів. Саме заклад освіти забезпечує:

- **підготовку волонтерів** (інструктаж, навчання, пояснення правил безпеки);
- **оформлення документації** (накази, списки, графіки, інструкції);
- **педагогічний супровід** (контроль, підтримка, зворотний зв'язок);
- **зв'язок із зовнішніми організаціями** (федераціями, центрами спортивною молоддю, управліннями освіти та спорту).

Дослідження показує, що рівень залучення учнів прямо залежить від того, наскільки школа створює сприятливі умови для їх участі.

Існують певні ризики та обмеження участі школярів різноманітних заходах у ролі волонтера. Під час організації волонтерства важливо враховувати:

- вікові обмеження;
- потребу в постійному педагогічному нагляді;
- фізичні та психологічні можливості дітей;
- ризики травматизму під час масових спортивних заходів;
- відповідальність школи за умови участі.

Це необхідно для дотримання прав учнів та забезпечення безпечного середовища.

Далі наведено перелік та зміст документів, що супроводжують проведення фізкультурно-масового заходу із залученням школярів-волонтерів.

Назва заходу: День активного відпочинку «Рух – це життя».

Місце проведення: спортивний майданчик та спортивна зала ліцею.

Учасники: учні 5–9 класів (учасники змагань), учні 10–11 класів (волонтери), педагогічні працівники, за потреби – батьки.

Мета заходу – популяризація здорового способу життя та формування досвіду волонтерської діяльності у школярів через безпосередню участь старшокласників в організації та проведенні спортивних естафет і рухливих ігор.

Завдання:

- залучити учнів-волонтерів до підготовки та проведення спортивно-масового заходу;
- закріпити знання учнів про волонтерство на практиці;
- забезпечити дотримання вимог безпеки та охорони здоров'я дітей під час заходу (Закон України «Про освіту», 2017);
- розвивати навички комунікації, відповідальності та командної роботи в учнів (Закон України «Про волонтерську діяльність», 2011).

Перелік основних документів для проведення заходу з волонтерами

Щоб захід був юридично коректним і безпечним, у ліцеї формується пакет документів, який підтверджує організований та добровільний характер волонтерської діяльності школярів:

- 1) Наказ директора ліцею про проведення Дня активного відпочинку та залучення учнів-волонтерів.
- 2) Положення про проведення спортивно-масового заходу, де визначені мета, завдання, учасники, умови проведення, права та обов'язки всіх сторін.
- 3) Програма (сценарний план) заходу з розподілом обов'язків між педагогами й волонтерами.
- 4) Список учнів-волонтерів із зазначенням їхніх функцій.
- 5) Письмова згода батьків (законних представників) на участь дитини у волонтерській діяльності.
- 6) Лист реєстрації (або сторінка журналу) цільового інструктажу з безпеки життєдіяльності.
- 7) Коротка заява-анкета учня про добровільну участь у волонтерській діяльності під час заходу.

Такий пакет документів демонструє, що волонтерська діяльність не є стихійною, а відбувається в межах чинного законодавства та внутрішніх положень закладу освіти (Положення про організацію освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, 2020).

Проект наказу директора про проведення Дня активного відпочинку «Рух – це життя».

НАКАЗ

«___» _____ 2025 р. № ___

м.Тернопіль

Про проведення Дня активного відпочинку
«Рух – це життя» із залученням учнів-волонтерів.

З метою популяризації здорового способу життя, розвитку волонтерської активності старшокласників та формування в учнів умінь працювати в команді.

НАКАЗУЮ:

1. Провести в Комунальному закладі «Ліцей № 1 м. Тернопіль» «___» _____ 2025 року День активного відпочинку «Рух – це життя».
2. Затвердити Положення про проведення заходу (додається).
3. Залучити до підготовки й проведення заходу учнів 10–11 класів як волонтерів.
4. Класним керівникам 10–11 класів забезпечити отримання письмових згод батьків на участь дітей у волонтерській діяльності.
5. Вчителям фізичної культури провести інструктаж з безпеки з усіма учасниками та волонтерами з реєстрацією в журналі.
6. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Директор ліцею _____ /П.І.Б./

Положення

Фрагмент Положення про проведення Дня активного відпочинку «Рух – це життя»

1. Загальні положення

1.1. День активного відпочинку «Рух – це життя» проводиться в Комунальному закладі «Ліцей № 1 м. Тернопіль» відповідно до річного плану роботи.

1.2. У заході беруть участь учні 5–9 класів (учасники) та 10–11 класів (волонтери), педагогічні працівники, за потреби – батьки.

2. Мета та завдання заходу

2.1. Мета – популяризація різних видів рухової активності серед учнів та формування досвіду волонтерської діяльності у сфері фізичної культури.

2.2. Завдання – залучення школярів до організації спортивно-масових заходів, формування відповідальності, дисциплінованості й навичок взаємодопомоги.

3. Організація та порядок проведення

3.1. Дата, час і місце проведення визначаються наказом директора.

3.2. Програму заходу розробляє вчитель фізичної культури разом з активом волонтерів та затверджує заступник директора з виховної роботи.

3.3. Волонтери допомагають у підготовці інвентарю, зустрічі команд, проведенні естафет, фіксації результатів під керівництвом педагогів.

Зразок згоди батьків на участь дитини у волонтерській діяльності.

Я, _____, даю згоду на участь моєї дитини _____, учня(учениці) ___ класу Комунального закладу «Ліцей № 1 м. Тернополя», у волонтерській діяльності під час проведення Дня активного відпочинку «Рух – це життя», який відбудеться «___» _____

2025 року. Мені відомо, що участь дитини є добровільною, а виконання нею доручень здійснюється під наглядом педагогічних працівників.

Підпис батьків _____ «__» _____ 2025 р.

Фрагмент листа реєстрації інструктажу з безпеки

№ п/п,	Прізвище та ім'я учня-волонтера.	Клас	Зміст інструктажу	Підпис учня	Підпис особи, що проводила інструктаж

Формування пакету відповідних документів показує, що волонтерська діяльність школярів у сфері фізичного виховання може бути системно організована та документально підтверджена. Наявність наказу, Положення, програмних матеріалів, згод батьків та реєстрації інструктажів відображає практичну реалізацію основних принципів, розглянутих у теоретичній частині курсової роботи. Таким чином, волонтерська діяльність у закладі освіти виступає не лише важливим виховним ресурсом, а й інструментом реалізації державної політики у сфері розвитку волонтерства та популяризації здорового способу життя серед дітей і молоді.

2.3 ТРУДНОЦІ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ

Результати дослідження нормативно-правового супроводу волонтерської діяльності школярів у фізичному вихованні та спорті дає змогу дійти висновку, що законодавча база України закладає фундамент для залучення учнів до волонтерства, проте специфіка спортивної діяльності потребує додаткових

регуляцій, важливо стандартизувати процедури залучення неповнолітніх волонтерів, практика випереджає нормативне оформлення, що створює потребу в оновленні документів. Так, можна виділити низку проблем, які демонструють недосконалість правового поля:

1. Відсутність окремих норм щодо спортивного волонтерства школярів.

Закон не виокремлює сферу фізичного виховання, хоча вона має підвищений рівень ризику.

2. Недостатньо чітка процедура залучення неповнолітніх.

У різних школах вона реалізується по-різному: від формального підписання згоди до повного пакету документів.

3. Потреба в адаптації законодавства до сучасних реалій.

В умовах воєнного стану, зміни освітнього середовища, дистанційної організації заходів та зростання громадської активності школярів чинні норми не завжди охоплюють всі ситуації.

4. Недостатній рівень правової обізнаності педагогів.

Багато вчителів фізичної культури та організаторів заходів не володіють знаннями про вимоги законодавства щодо волонтерів.

5. Невідповідність між шкільною документацією та національними нормами.

Часто внутрішні положення школи потребують оновлення, щоб відповідати актуальним змінам законодавства.

Ряд проблем, які стримують розвиток волонтерства в освітніх закладах:

1. Нерівномірність розвитку у різних регіонах

У великих містах спортивне волонтерство розвинене краще, ніж у сільській місцевості.

2. Недостатня кількість програм для дітей і підлітків

Не всі організації готові залучати неповнолітніх через юридичні складнощі.

3. Обмежена інформованість шкіл

Навіть директори та педагоги не завжди знають, як правильно оформити участь учнів.

4. Недостатня кількість фахових тренінгів

Лише деякі федерації проводять системне навчання волонтерів.

5. Фінансові бар'єри

Брак коштів на транспорт, харчування, форму може стримувати участь дітей.

Подальші перспективи розвитку волонтерства у фізичній культурі та спорті в Україні можуть стосуватись роботи у таких напрямках:

1. Інтеграція волонтерства у шкільні програми

Розробка інваріантного або вибіркового модуля у межах НУШ.

2. Створення національних стандартів підготовки волонтерів

Єдині вимоги дозволять підвищити безпеку та якість заходів.

3. Розширення інклюзивних волонтерських програм

Участь дітей у підтримці адаптивного спорту.

4. Підтримка цифрових платформ волонтерства

Онлайн-реєстрація, електронні сертифікати, база волонтерів.

5. Співпраця шкіл із громадами та спортивними клубами

Це дозволить більш ефективно залучати учнів до місцевих подій.

У багатьох країнах волонтерство є невід'ємною складовою навчального процесу. Вивчивши досвід США, Канади, Польщі, Німеччини для покращення організації та функціонування волонтерського руху в Україні можна скористатися наступними напрацюваннями:

- Запровадження шкільних обов'язкових програм на зразок Community Service, де учні мають виконати 40–80 годин волонтерської роботи. Спортивні заходи входять у перелік.
- Участь у волонтерстві є умовою отримання диплому середньої школи.
- Активно залучати молодь до спортивних заходів через програму на зразок Szkolny Wolontariat.
- Створювати у школах спортивні клуби, які інтегрують волонтерську діяльність у спортивну культуру закладу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Залучення школярів до волонтерської діяльності у сфері фізичного виховання поступово перетворюється на важливий елемент сучасної освітньої практики. У процесі роботи вдалося простежити, як поєднання правових норм, педагогічних підходів та реального досвіду організації спортивних заходів утворює цілісну систему, в якій учень не лише виконує допоміжні функції, а й поступово формує власну відповідальність, ініціативність та уміння взаємодіяти з іншими.

Вивчення нормативних актів засвідчило, що чинне законодавство дає можливість школам офіційно залучати учнів до волонтерства, за умови чіткого дотримання правил безпеки, прозорості організації та контролю з боку педагогів. Аналіз документів, що супроводжують волонтерську діяльність, показав: саме завдяки наказам, інструктажам, погодженням з батьками та розподілу ролей можна забезпечити впорядкованість заходу і створити умови, в яких дитина почуватиметься захищено та впевнено.

Окрему увагу було приділено практичній частині — прикладам спортивних подій, у яких учні виконували волонтерські функції. Зібрані матеріали свідчать, що участь школярів суттєво підсилює організаційний потенціал школи: вони допомагають під час реєстрації учасників, налаштування локацій, супроводу молодших дітей, інформаційного забезпечення, виконання технічних завдань. Попри зовнішню простоту, така діяльність має значний виховний ефект: діти вчаться домовлятися, діяти в команді, розподіляти час, дотримуватися правил і працювати в умовах реальної відповідальності.

Важливим результатом дослідження стало розуміння того, що волонтерство у спортивному середовищі — це не лише про допомогу дорослим. Для самих учнів воно стає способом відчутти свою значущість, побачити результат власних дій, набутти досвіду, який неможливо отримати лише на уроках. Такі заходи створюють додатковий простір для розвитку лідерських

якостей, зміцнення міжособистісних зв'язків і формування позитивного ставлення до фізичної культури.

Проведений аналіз дає змогу дійти висновку, що законодавча база України закладає фундамент для залучення школярів до волонтерства, проте специфіка спортивної діяльності потребує додаткових регуляцій, важливо стандартизувати процедури залучення неповнолітніх волонтерів, практика випереджає нормативне оформлення, що створює потребу в оновленні документів.

Загалом, волонтерська діяльність школярів у спортивних заходах має багатогранний потенціал — організаційний, виховний, соціальний і навіть профорієнтаційний. Вона не лише підсилює ефективність шкільних подій, а й сприяє становленню відповідального, активного та свідомого учасника суспільного життя. Запропоновані матеріали можуть стати основою для подальшого вдосконалення практики волонтерства в освітніх закладах і свідчать про доцільність її системного розвитку у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. – Київ: Вид-во Верховної Ради України, 1996. – 64 с.
2. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. № 463-IX.
5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-XII.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – Київ: Шкільний світ, 2002. – 32 с.
7. Концепція розвитку волонтерського руху в Україні: Аналітичні матеріали. – Київ: ІСД, 2015. – 48 с.
8. Волонтерська діяльність: навч. Посібн. / За ред. О. І. Пархоменко. – Харків: Основа, 2016. – 180 с.
9. Волонтерський рух в Україні: стан та перспективи розвитку / Упоряд. Т. В. Бабенко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2018. – 220 с.
10. Базилевич В. Д. Соціальна робота та волонтерство: навч. посіб. – Київ: Знання, 2014. – 256 с.
11. Гресько Ю. М. Волонтерська діяльність молоді: педагогічні аспекти. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. – 144 с.
12. Дроздова І. П. Організація фізичного виховання школярів: навч.-метод. посіб. – Київ: Освіта, 2013. – 192 с.
13. Єфремова Н. В. Фізична культура у школі: сучасні підходи до організації занять. – Харків: Ранок, 2019. – 208 с.
14. Ільченко О. В. Формування здорового способу життя учнів засобами фізичної культури. – Дніпро: Вид-во ДНУ, 2016. – 168 с.
15. Кисельов Ю. М. Педагогічні основи волонтерської діяльності в освітніх закладах: монографія. – Київ: Логос, 2015. – 210 с.
16. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання школярів: навч. посіб. – Київ: Олімпійська література, 2012. – 320 с.

17. Лубенець Я. П. Управління волонтерськими програмами в освіті: навч.-метод. посіб. – Полтава: ПНПУ, 2020. – 190 с.
18. Мартинюк О. С. Соціально-педагогічні основи розвитку волонтерства серед учнівської молоді: монографія. – Тернопіль: Астон, 2018. – 230 с.
19. Педагогіка: навч. посіб. / За ред. О. В. Сухомлинської. – Київ: Либідь, 2011. – 400 с.
20. Плахотнік О. В. Виховання громадянської активності учнів у процесі волонтерської діяльності // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2019. – № 4. – С. 56–61.
21. Савченко О. Я. Організація виховної роботи в сучасній школі: навч. посіб. – Київ: Генеза, 2015. – 272 с.
22. Стрюк А. М. Методика проведення спортивно-масових заходів у закладах освіти: навч.-метод. посіб. – Київ: Освіта України, 2016. – 180 с.
23. Сущенко Л. П. Основи фізичного виховання та здорового способу життя школярів. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – 210 с.
24. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 360 с.
25. Яценко О. І. Підготовка старшокласників до волонтерської діяльності у сфері фізичної культури: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Київ, 2020. – 20 с.
26. Волонтерство в Україні: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. праць / За ред. Л. І. Міщик. – Одеса: ОНУ, 2017. – 256 с.
27. Громадська активність молоді: соціологічний вимір / За ред. Є. Головахи. – Київ: Ін-т соціології НАН України, 2019. – 180 с.
28. Здоров'я школярів та фізична культура: наук.-попул. видання / За ред. Н. В. Москаленко. – Київ: Педагогічна думка, 2013. – 128 с.
29. Організація дозвілля дітей та молоді: навч. посіб. / Укл. І. М. Галан. – Львів: Сполом, 2016. – 192 с.
30. Психологія волонтерської діяльності: навч. посіб. / За ред. С. Д. Максименка. – Київ: Каравела, 2018. – 220 с.